

Niskotarifni zračni prijevoznici u Hrvatskoj i njihov utjecaj na razvoj turizma

Šćulac Hinić, Ksenija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:728771>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Ksenija Šćulac Hinić

NISKOTARIFNI ZRAČNI PRIJEVOZNICI U HRVATSKOJ I NJIHOV UTJECAJ NA
RAZVOJ TURIZMA

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

NISKOTARIFNI ZRAČNI PRIJEVOZNICI U HRVATSKOJ I NJIHOV UTJECAJ NA
RAZVOJ TURIZMA

Završni rad

Ksenija Šćulac Hinić

JMBAG: 0145015213, izvanredan student

Studijski smjer: Poslovna ekonomija - turizam

Kolegij: Europsko turističko tržište i trendovi razvoja

Mentor: doc.dr.sc. Iva Slivar

Pula, kolovoz 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Ksenija Ščulac Hinić, kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije, smjer turizam ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Ksenija Ščulac Hinić

U Puli, 04.08., 2019 godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ksenija Šćulac Hinic dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Niskotarifni zračni prijevoznici u Hrvatskoj i njihov utjecaj na razvoj turizma koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 04.08.2019 (datum)

Potpis

Ksenija Šćulac Hinic

Sadržaj

1	UVOD	1
2	POJAM ZRAČNOG PROMETA.....	3
2.1	Povijesni razvoj zračnog prometa u svijetu.....	5
2.2	Povijesni razvoj zračnog prometa u Hrvatskoj.....	7
3	TRENDOVI RAZVOJA U ZRAČNOM PROMETU	9
3.1	Promet zračnog prijevoza u Hrvatskoj.....	12
3.1.1	Promet Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb u 2018. godini.....	17
3.1.2	Promet Zračne luke Pula.....	19
3.2	Zrakoplovni prijevoznici u Hrvatskoj	22
4	NISKOTARIFNI ZRAČNI PRIJEVOZNICI U HRVATSKOJ I NJIHOV UTJECAJ NA RAZVOJ TURIZMA.....	25
5	ZAKLJUČAK.....	30
	POPIS LITERATURE	31
	POPIS SLIKA	42
	POPIS TABLICA.....	43
	POPIS GRAFIKONA.....	44
	SAŽETAK	45
	SUMMARY	46

1 UVOD

Zračni promet je najmlađa grana jednog od nositelja gospodarstva svake zemlje – prometa. Značaj zračnog prometa u gospodarstvu svake zemlje je iznimno velik i u stalnom je porastu. On omogućuje ljudima brzo, a u niskotarifnom prometu cjenovno povoljno putovanje, s približno 44 000 zračnih luka diljem svijeta i pridonosi razvoju turizma općenito. Zračni promet i turizam su u iznimnoj međusobnoj korelaciji. Niskotarifni zračni promet je poseban oblik zračnog prijevoza bez kojeg bi turizam današnjice bio nezamisliv, dok turizam od zračnog prometa općenito zahtijeva njegov kontinuirani razvoj uz stalni porast kapaciteta i kvalitete usluge.

Programi Ministarstva turizma Republike Hrvatske aktivno su usmjereni na poticanje na apliciranje turističkih projekata sufinanciranja kroz pružanje operativne i financijske podrške. Kako bi se i dalje uspješno nosila s konkurentima i razvijala svoje potencijale kao privlačna i poželjna turistička destinacija, Hrvatska je Strateškim marketinškim planom hrvatskog turizma za razdoblje od 2014. do 2020. godine definirala temeljne marketinške ciljeve, između ostalih i povećanje turističkog prometa u razdoblju pred i posezone.¹ Budućnost zračnog prometa u Republici Hrvatskoj izravno će ovisiti prvenstveno o prometnoj politici i odnosu regulatora prema zračnim lukama i zračnim prijevoznicima.²

U ovom završnom radu obrađena je tema niskotarifnih zračnih prijevoznika u Hrvatskoj i njihov utjecaj na razvoj turizma.

Svrha rada je donošenje zaključka o utjecaju niskotarifnih zračnih prijevoznika u Hrvatskoj na razvoj turizma, analizirajući promet niskotarifnih zračnih prijevoznika. Cilj rada je dokazivanje pozitivnog utjecaja niskotarifnih zračnih prijevoznika na razvoj turizma u Hrvatskoj.

¹ Mint.gov.hr (https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190405mint_20_22.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

² Peović, T., Vince, D. i Štimac, I. (2012.) Razina prilagodbe zračnog prometa Republike Hrvatske trendovima i poslovnom okruženju Europskoga zračnog prometa, (dostupno na: http://bib.irb.hr/datoteka/577693.HAZUskup2012_PeovicVinceStimac.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

Pri izradi ovog završnog rada korišteni su većinom internet izvori. Metode istraživanja smatrane prikladnim za izradu ovog završnog rada su metode deskripcije, indukcije i dedukcije te analize i sinteze. Za istraživački dio ovog rada korišteni su sekundarni podaci vezani za temu rada.

Ovaj završni rad sastoji se od četiri međusobno povezana poglavlja.

Nakon uvodnog poglavlja, u drugom je poglavlju definiran zračni promet u Hrvatskoj i to kroz pojam zračnog prometa te povijesni razvoj zračnog prometa u Hrvatskoj i svijetu.

U trećem poglavlju opisani su trendovi razvoja u zračnom prometu. Učinjeno je istraživanje o prometu zračnog prijevoza u Hrvatskoj s posebnim naglaskom na promet Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb u 2018. godini te na promet Zračne luke Pula. Nadalje, učinjeno je istraživanje o zračnim prijevoznicima u osam zračnih luka u Hrvatskoj: Zračnoj luci Franjo Tuđman Zagreb, Zračnoj luci Split, Zračnoj luci Dubrovnik, Zračnoj luci Zadar, Zračnoj luci Pula, Zračnoj luci Rijeka, Zračnoj luci Osijek i Zračnoj luci Brač.

U četvrtom poglavlju opisani su isključivo niskotarifni zračni prijevoznici te je učinjeno istraživanje o niskotarifnim zračnim prijevoznicima koji prometuju u Hrvatskoj. Nadalje, detaljnije je opisan utjecaj niskotarifnih zračnih prijevoznika na razvoj turizma na primjeru niskotarifnog zračnog prijevoznika Ryanair.

Završni rad je zaključen petim poglavljem koji predstavlja konačnu sintezu svih obrađenih podataka i informacija, te mišljenje o utjecaju niskotarifnih zračnih prijevoznika na razvoj turizma u Republici Hrvatskoj i njegovom razvoju u budućnosti.

2 POJAM ZRAČNOG PROMETA

Promet je djelatnost vezana uz prijevoz ili prijenos objekata (ljudi, roba ili informacija) u prostoru. Promet je jedna od osnovnih djelatnosti ljudskog društva, a predstavlja prijenos ljudi, materijalnih dobara, energije i informacija s jednog mjesta na drugo.³ U razvoju gospodarstva i društva promet ima osobito značenje.

Zrakoplovstvo čine svi zrakoplovi, ljudi, aktivnosti i oprema vezani uz korištenje zračnih letjelica za civilnu i vojnu svrhu. Civilno zrakoplovstvo dijeli se na:

a) komercijalno zrakoplovstvo ili javni zračni promet

(prijevoz putnika i robe, redovito i izvanredno)

b) opće zrakoplovstvo ili opći zračni promet

(sportsko zrakoplovstvo, poslovni zrakoplovi, policijski i vatrogasni zrakoplovi i drugi oblici).

Letjelice u zračnom prometu dijelimo u dvije skupine, one lakše od zraka (baloni) i letjelice teže od zraka (zrakoplovi, helikopteri, rakete i zračne jedrilice).

U zračnom prometu kao podsustavu prometnog sustava identificiraju se međusobna povezanost i usklađenost tehnike, tehnologije, organizacije i ekonomije u sva tri temeljna oblika njegova djelovanja – prijevoz, prihvat i otprema te reguliranje kretanja.⁴ Zračni promet uključuje promet putnika, tereta i pošte. Zračni promet kao najmlađa grana prometa dio je zrakoplovstva koji obuhvaća sve djelatnosti, infrastrukturu i organizaciju nužnu za prijevoz ljudi i tereta bilo kojom vrstom zrakoplova⁵.

Zračni promet je jedan od pokretača razvoja turizma i dominantan oblik prijevoza u dalekim turističkim destinacijama. Niskotarifni zračni promet kao poseban oblik

³ Black, W.R. (2003.), *Transportation: a geographical analysis*, The Guilford Press, New York

⁴ Radačić, Ž., Suić, I., Škurla Babić, R. (2006.), *Osnove tehnologije zračnog prometa*, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti

⁵ [enciklopedija.hr](http://www.enciklopedija.hr) (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=67458>, pristupano: travanj 2019.)

zračnog prometa čine one linijske kompanije koje pružaju usluge prijevoza po znatno nižim cijenama koje su posljedica snižavanja troškova poslovanja.⁶

Ako govorimo o prostoru djelovanja, tada je cjelokupan zračni promet moguće podijeliti na:

- a) lokalni zračni promet
- b) regionalni zračni promet
- c) nacionalni zračni promet
- d) međunarodni zračni promet
- e) međukontinentalni zračni promet⁷.

Za svakog je putnika zračnog prometa bitna kvaliteta i cjelovitost pružene usluge te da se ona sastoji od svih bitnih elemenata u razdoblju prije početka leta, za vrijeme trajanja leta i nakon završetka leta. Pri kreiranju svakog pojedinog dijela usluge zračnog prometa na tržištu, ponuđene potencijalnim kupcima, zrakoplovne kompanije moraju:

- a) biti sposobne slušati i razumjeti želje potencijalnih putnika te naći odgovarajući način kako ispuniti želje, a da istovremeno ostvare i planirani profit
- b) definirati strategiju usluga ponuđenih na tržištu na kojem su identificirani putnički potencijali
- c) definirati standarde usluge, ali i instrument za kontrolu njihovih provođenja
- d) školovati i osposobljavati svoje zaposlene za ispunjavanje pred njih postavljenih zadataka, ali isto tako ih na odgovarajući način stimulirati i nagrađivati za dobro izvršene zadatke

⁶ Baum, T., Lesley, P. (2000.), Have the frills really left the European airline industry?, International Journal of Tourism Research 2(6) 423-436 (članak dostupan na: https://www.researchgate.net/publication/248018073_Have_the_frills_really_left_the_European_airline_industry, pristupano: kolovoz 2019.)

⁷ enciklopedija.hr (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=67458, pristupano: svibanj 2019.)

e) spoznati vlastite prednosti nad konkurencijom.⁸

2.1 Povijesni razvoj zračnog prometa u svijetu

Od prvog spomena o letu čovjeka u povijesnom mitu o Dedalu i njegovom sinu Ikaru, ozbiljnijih renesansnih zamisli Leonarda da Vincija o kretanju čovjeka zrakom, do prvih pokusnih letova balonom braće Montgolfier 1783. godine, prošlo je više stoljeća. Prvi znanstveno utemeljeni radovi o letjelicama težima od zraka djelo su engleskog inženjera Georgea Cayleya s početka XIX.st.⁹. Njegov rad je zasigurno utjecao na njemačkog pionira zrakoplovstva Otta Lilienthala, koji je 1891. godine konstruirao prvu bezmotornu zračnu letjelicu s kojom je uspio ostvariti letove do visine od 25 metara.

Prvi konstruktor zračnih brodova – cepelina, smatra se njemački general Ferdinand Graf von Zeppelin. Prvi let ostvario je cepelinom naziva LZ-1, 2. srpnja 1900. godine. Već 1909. godine cepelini su korišteni u vojnom zrakoplovstvu a do 1914. godine prevezeno je 37 250 osoba na približno 1600 letova, bez incidenata. Nakon pada Hindenburga 6. svibnja 1937. godine cepelini gube na popularnosti.

Za prvi pilotirani let zrakoplova zaslužna su braća Willbur i Orville Wright, koji su pod utjecajem Otta Lilienthala 17. prosinca 1903. godine izveli svoj prvi let motornim zrakoplovom pod nazivom „Wright Flyer I“. Povijesnim su letom prevalili 53 metara a let je trajao 12 sekundi.

Brži razvoj zrakoplovstva bilježi se neposredno prije i za vrijeme trajanja I. svjetskog rata, dok su svoju važnost dokazali u II. svjetskom ratu kada su prenosili bombe težine i do 10 tona na udaljenosti do 5000 km, leteći na visini do 10 km.

Od značajnijih konstruktora i letova izdvajaju se: Alberto - Santos Dumont koji je 23. listopada 1906. godine izveo prvi let u Europi, Louis Blériot koji je u srpnju 1909. godine preletio Engleski kanal, John Alcock i Arthur W. Brown koji su 14. lipnja 1919.

⁸ Prebežac, D. (1998.), Poslovna strategija zrakoplovnih kompanija, Golden Marketing, Zagreb, str. 186.

⁹ [enciklopedija.hr \(www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=67458\)](http://enciklopedija.hr/www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=67458), pristupano: svibanj 2019.)

godine prvi preletjeli Atlantik bez slijetanja, Richard Bird koji je 9. svibnja 1926. godine prvi preletio Sjeverni pol, Amelia Earhart, prva žena koja je između 17. i 18. lipnja 1932. godine preletjela Atlantik i u srpnju 1935. godine Pacifik te C. E. Yeager koji je 1947. godine pilotirao zrakoplovom kojim je dosegao brzinu zvuka. Pete Knight je pilot koji je 1967. godine upravljajući zrakoplovom X-15 dosegao brzinu od 6,7 maha što je i danas najveća brzina postignuta zrakoplovom s ljudskom posadom.

Prve komercijalne linije između Pariza i Londona te između SAD – a i Kanade uspostavljene su 20-ih godina 20. stoljeća. Prva zrakoplovna tvrtka – Lufthansa, utemeljena je 1926. godine a uslijedio je Trans World Airlines (TWA) 1930. godine.

Prvi suvremeni putnički zrakoplov izgrađen je u Njemačkoj 1919. godine pod nazivom Junkers F13, a 1930-ih slijedili su američki DC - 2 te Boeing 247. U putničkom prometu posebnu su važnost imali prekooceanski letovi namijenjeni imućnijim putnicima iako su se razvijale i letjelice namijenjene masovnom zračnom prometu. Prvi upravljivi helikopter konstruiran je u Njemačkoj 1936.godine.

S početkom uspostave prvih međunarodnih letova iskazala se potreba za osnivanjem Udruge međunarodnog zračnog prometa (engl. International Air Traffic Association) 1919. godine, kao prethodnice Međunarodne udruge za zračni prijevoz (IATA) koja je osnovana 1945. godine u Havani, Kuba, te je brojila 57 članova iz 31 države. Danas udruga broji oko 270 članova iz 140 zemalja. Svrha IATA - e je donošenje tarifa za zračne prijevoznike, utvrđivanje općih uvjeta prijevoza, pomoć zračnim prijevoznicima u ostvarivanju konkurentnosti te izrada transportnih dokumenata u prijevozu robe.

Pravno uređenje zračnog prometa regulirano je Konvencijom o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu (Chicago, 1944. godine), zakonima o zračnom prometu svake države, Sporazumom o tranzitu u međunarodnom zračnom prometu, Sporazumom o međunarodnom zračnom prijevozu te drugim aktima o zračnom prometu.

2.2 Povijesni razvoj zračnog prometa u Hrvatskoj

Izniman značaj u povijesnom razvoju i poimanju zrakoplovstva, i to u formi „letećeg čovjeka“ (lat. Homo Volans) pridonio je Faust Vrančić, svestrani znanstvenik i inovator. Intuitivno rješenje o kretanju i putovanju zrakom uz pomoć svojevrsnog padobrana uvrstio je 1615. godine u zbirku pod nazivom Machinae Novae.

Prvi let zrakom izveo je Karlo Mazarović koji je 15. prosinca 1789. godine balonom letio iznad Zagreba. Eduard Slavoljub Penkala, jedan od značajnijih izumitelja s početka 20. stoljeća konstruirao je prvi zrakoplov kojim je Dragutin Karlo Novak, mehaničar i prvi hrvatski pilot, poletio 1910. godine sa vojnog vježbališta Kajzerica u Zagrebu.

Kraljevina SHS bila je jedna od prvih deset potpisnica koje su ratificirale Međunarodnu konvenciju za regulaciju zračne plovidbe usvojenu u Parizu 1919. godine.¹⁰ Prvi linijski zračni promet obavljala su talijanska zračna poduzeća a promet se odvijao hidro - zrakoplovima između Zadra, Malog Lošinja, Rijeke, Pule, Opatije i Brijuna. 1926. godine za vojne i civilne je svrhe izgrađena prva zračna luka na Borongaju, gdje su već 1928. godine počeli slijetati prvi putnički zrakoplovi.

Od 1930. godine na hrvatskim su prostorima djelovali i strani zračni prijevoznici poput Česko Slovenské Aerolinie te talijanske Ala Litorie i Aeroline Italiana. Do izbijanja II. svjetskog rata, kada je zračni promet postupno obustavljan, hrvatski su aerodromi u Zagrebu, Sušaku, Dubrovniku, Splitu i Borovu bili izravno ili posredno povezani s europskim zračnim tokovima.¹¹ 1947. godine civilni je zračni promet premješten u tada vojnu zrakoplovnu luku Lučko a 1959. godine u također vojnu, zrakoplovnu luku Pleso. 1962. godine pušten je u promet Aerodrom Dubrovnik, 1966. godine otvorena je nova zračna luka kraj Splita a vojne zrakoplovne baze u Puli i Zadru dograđene su i preuređene za civilni promet. 1970. godine izgrađena je zračna luka kraj Rijeke, u blizini Omišlja na otoku Krku, a 1980. godine kraj Osijeka.

Razvojem turizma upravo je u Hrvatskoj 1969. godine zabilježen jedan od najvećih porasta broja zračnih putnika u svijetu u odnosu na prethodnu godinu i to za

¹⁰ Tehnika.lzmk.hr (<http://tehnika.lzmk.hr/zracni-promet/>, pristupano: svibanj 2019.)

¹¹ Tehnika.lzmk.hr (<http://tehnika.lzmk.hr/zracni-promet/>, pristupano: svibanj 2019.)

čak 58%. Ipak, zračni promet u Hrvatskoj bio je centraliziran, a razvoj zračnih prijevoznika ograničen. Od 1961. do 1978. godine djelovala je Pan Adria Airlines, od 1978. do 1982. godine Trans Adria koja je pripojena JAT-u (Jugoslavenski Aerotransport) a 1989. godine osnovano je poduzeće Zagreb Airlines (Zagal).

Uspostavom hrvatske samostalnosti Hrvatska je bila prisiljena u potpunosti obnoviti zračni promet. Poduzeće Zagal preimenovano je u Croatia Airlines te je zauzeo položaj respektabilnog nacionalnog prijevoznika. Od 1994. godine u Hrvatskoj djeluju i manji zračni prijevoznici poput Trade Air - a, Dubrovnik Airline (od 2004. do likvidacije 2011. godine), Sky Vision (osnovan 2013. godine), te European Coastal Airlines.

Hrvatska agencija za civilno zrakoplovstvo (CCAA) osnovana je 20. travnja 2007. godine s ulogom certificiranja, nadzora, inspekcije, vođenja registara i evidencija te drugih poslova u skladu sa Zakonom o zračnom prometu. Agenciju je osnovala Republika Hrvatska kao samostalnu i neprofitnu pravnu osobu koja za svoj rad odgovara Vladi Republike Hrvatske.

Upravne i druge poslove koji se odnose i na zračni promet u Republici Hrvatskoj obavlja Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture.

Na sve aktivnosti u civilnom zrakoplovstvu koje se izvode na teritoriju i u zračnom prostoru Republike Hrvatske, te i izvan teritorija i zračnog prostora Republike Hrvatske, ukoliko se odnose na zrakoplove registrirane u Republici Hrvatskoj, primjenjuju se odredbe Zakona o zračnom prometu (NN 69/09, 84/11, 54/13, 127/13 i 92/14), Zakona o obveznim i stvarno pravnim odnosima u zračnom prometu (NN 132/98, 63/08, 134/09 i 94/13) i Zakona o zračnim lukama (NN 19/98, 14/11 i 78/15) te drugim srodnim zakonima i propisima koji su na snazi u Republici Hrvatskoj.

3 TRENDOMI RAZVOJA U ZRAČNOM PROMETU

Zahvaljujući razvoju zrakoplovnog prometa, sa stajališta njegove dostupnosti, svaka destinacija potencijalno može biti turistička destinacija. Upravo zahvaljujući pojavi zračnog prometa, svi dijelovi svijeta postali su lako dostupni što je svakako imalo pozitivan efekt i na razvoj turizma.¹² Dostupnost korištenja zračnog prijevoza velikom broju putnika omogućili su niskotarifni zračni prijevoznici.

Niskotarifni zračni promet jest zračni promet izuzetno niskih troškova poslovanja i cijena usluga. Niskotarifno zrakoplovstvo je s prometno – tehnološkog aspekta kategorija nekonvencionalnog zrakoplovstva sa specifičnim obilježjima operative u segmentima upravljanja flotnim kapacitetima i planiranja rutne mreže.¹³ Poslovni model niskotarifnih zračnih prijevoznika obuhvaća izravne letove, unificiranu flotu, jedan razred prijevoza te prometovanje između sekundarnih zračnih luka¹⁴.

Prvi niskotarifni zračni prijevoznik u svijetu je Pacific Southwest Airlines. Tvrtka je započela s poslovanjem 06. svibnja 1949. godine letovima na relacijama između sjeverne i južne Kalifornije. Koncept niskotarifnog zračnog prometa kakvog poznajemo danas uveden je 1970 – ih godina, dok je u Europi takav koncept prometa predstavljen 1995. godine od strane britanskih niskotarifnih zračnih prijevoznika: Ryanair DAC i EasyJet Airline Company Limited. Jači razvoj niskotarifnog zračnog prometa započinje potpunom liberalizacijom zračnog prometa 1997. godine uvođenjem jedinstvenog tržišta zračnog prometa¹⁵.

Niskotarifni zračni prijevoznici odigrali su značajnu ulogu u razvoju zrakoplovstva posljednjih desetljeća. U 2015. godini od ukupno 3,5 milijarde prevezenih putnika i 34

¹² Mrnjavac, E., Promet u turizmu, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija

¹³ Krajnović, A., Nekić, N. i Bosna, J., (2016.), Utjecaj niskotarifnih zrakoplovnih kompanija na gospodarstvo s posebnim osvrtom na turizam, Oeconomicus, Vol.1 No.1 (članak dostupan na: https://www.researchgate.net/publication/299489289_Utjecaj_niskotarifnih_zrakoplovnih_kompanija_na_gospodarstvo_s_posebnim_osvrtom_na_turizam The Impact of Low-Cost Airlines on Economy with Special Emphasize on Tourism, pristupano: kolovoz 2019.)

¹⁴ Struna.ihjj.hr (<http://struna.ihjj.hr/naziv/niskotarifni-zracni-prijevoznik/306/>, pristupano: kolovoz 2019.)

¹⁵ Europarl.europa.eu (http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_3.4.6.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

milijuna zakazanih polazaka, niskotarifni zračni prijevoznici prevezli su 984 milijuna putnika odnosno 28% od ukupnog broja prevezenih putnika, što je za 10% više prevezenih putnika nego u prethodnoj godini. Prema izvješću ICAO – a od 13. lipnja 2017. godine više je od 135 trenutno aktivnih niskotarifnih zračnih kompanija koje posluju diljem svijeta.

Tabela br. 1

Lista 25 najvećih niskotarifnih zračnih prijevoznika prema broju prevezenih putnika, u razdoblju od 2010. do 2016. godine, u milijunima

R. br.	Naziv	'10.	'11.	'12.	'13.	'14.	'15.	'16.
1.	Southwest Airlines	106.2	135.2	134.0	133.2	135.8	144.6	151.7
2.	Ryanair	72.7	76.4	79.6	81.4	86.4	90.6	106.4
3.	easyJet	49.7	55.5	59.2	61.4	65.3	68.6	73.1
4.	Air Asia Group	25.7	29.9	34.1	42.6	45.6	50.6	56.6
5.	Lion Air Group	20.5	27.0	32.0	37.9	45.0	-	-
6.	Gol Transportes Aéreos	32.9	36.2	39.2	36.3	40.1	38.9	32.6
7.	JetBlue	24.3	26.3	29.0	30.4	32.0	35.1	38.2
8.	IndiGo	-	15.8	19.3	22.8	25.2	33.1	43.5
9.	Norwegian Air Shuttle ASA	13.0	15.7	17.7	20.7	24.0	25.8	29.4
10.	Vueling	11.0	12.3	14.8	17.2	21.5	24.8	27.8
11.	Pegasus Airlines	8.6	11.3	13.6	16.9	19.7	22.3	24.1
12.	WestJet	15.2	16.0	17.4	18.5	19.6	20.2	21.9
13.	Wizz Air	5.8	7.8	9.6	11.2	15.8	16.5	20.0

14.	Cebu Pacific	-	10.5	12.3	14.4	16.9	18.4	19.1
15.	Spirit Airlines	7.0	8.5	10.4	12.4	14.3	17.9	21.2
16.	SpiceJet	6.6	8.6	9.5	11.7	12.6	11.7	15.0
17.	Transavia	-	-	-	8.9	9.9	10.8	13.3
18.	Allegiant Air	5.9	6.1	6.9	7.2	8.1	9.5	11.1
19.	flydubai	-	-	5.1	6.8	7.3	9.0	10.4
20.	flybe	7.2	7.2	7.6	7.2	7.7	7.7	8.2
21.	Virgin America	-	-	6.2	6.3	6.5	7.0	-
22.	AirArabia	4.5	4.7	5.3	6.1	6.8	7.6	8.0
23.	Jet2.com	3.4	4.2	4.8	5.5	6.0	6.0	6.0
24.	Mango Airlines	1.3	1.4	1.6	1.8	2.3	2.5	3.0
25.	Fastjet	-	-	0.1	0.4	0.6	0.8	0.8

Izvor: izradila autorica prema statističkim podatcima obrađenih niskotarifnih zračnih prijevoznika

Prema podacima IATA – e, u 2017. godini zračni je promet koristilo gotovo 4,1 milijardu putnika, odnosno 7,9% više nego u prethodnoj godini, dok je u 2018. godini zračni promet koristilo oko 4,3 milijarde putnika.

Prema podacima International Civil Aviation Organization (ICAO) u 2017. godini je niskotarifni zračni prijevoz koristilo 1,2 milijarde putnika, odnosno 11,4% više nego u prethodnoj godini, dok je u 2018. godini niskotarifni zračni prijevoz koristilo 1,3 milijardu putnika. Niskotarifni promet je u 2017. godini imao udio od 29,27% u ukupnom zračnom prometu dok je u 2018. godini imao udio od 30,23% što čini rast od 3,28%.

Područje razvoja u zračnom prometu prema kojemu je usmjerena posebna pozornost a posebice u kontekstu niskotarifnog zračnog prijevoza je sigurnost zračnog prometa. U tu svrhu kreiran je certifikat IOSA (engl. IATA operational safety audit – IATA revizija sigurnosti rada). IOSA je internacionalan program priznat kao

evaluacijski sistem kreiran radi pravilne procjene operativnog upravljanja i sustava kontrole zračnih prijevoznika.

Prema istraživanju međunarodnog portala specijaliziranog za zračni prijevoz Airline Ratings, od 407 zračnih kompanija nad kojima je provedeno istraživanje, najsigurnija zračna kompanija u 2019. godini koja najviše ulaže u sigurnosne mjere i inovacije je australska zračna kompanija Qantas. Slijede Air New Zealand, British Airways, Emirates, KLM, Lufthansa, Qatar Airways, Swiss i Virgin Atlantic. Kod niskotarifnih zračnih prijevoznika ističu se Flybe, Frontier, HK Express, Jetblue, Jetstar Australia/Asia, Thomas Cook, Volaris, Vueling, Westjet i Wizz. Najnesigurnijim zračnim kompanijama smatraju se Ariana Afghan Airlines, Blue Wing Airlines, Kam Air i Trigana Air Services.

3.1 Promet zračnog prijevoza u Hrvatskoj

Republika Hrvatska je pristupanjem Europskoj uniji 1.srpnja 2013. godine ujedno postala i punopravnom članicom EASA - e (engl. European Union Aviation Safety Agency - Europska agencija za zrakoplovnu sigurnost), koja je s Republikom Hrvatskom usko surađivala više od šest godina na njenim pripremama za prelazak na EASA – in sustav regulacije, što uključuje sklapanje bilateralnih radnih sporazuma i programa tehničke pomoći i potpore putem EASA – inog instrumenta pretpristupne pomoći (EASA Instrument for Pre – Accession Assistance (IPA)).¹⁶

Republika Hrvatska je u Luksemburgu, 09. lipnja 2016. godine uz još 24 države članice Europske Unije potpisala Multilateralni sporazum o europskom zajedničkom zračnom prostoru (engl. European Common Aviation Area, ECAA) s ciljem stvaranja zajedničkog europskog zračnog prometa i integracije država potpisnica radi bolje suradnje i povezanosti, ekonomskog rasta i razvoja te razvoja kompetitivnosti, pod jednakim uvjetima i visokim standardima sigurnosti za sve države potpisnice te potpunu liberalizaciju u pogledu kapaciteta, frekvencija i cijena.

¹⁶ Vlada.gov.hr (https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/MMPI%202017-2030%20STRAT%20PROM%20RZV%20RH%2025-8_17.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

Republika Hrvatska ima veliki potencijal za razvoj zračnog prometa, a s obzirom na površinu i broj stanovnika Hrvatska ima veliku gustoću zračnih luka, što je svrstava u države s razvijenim zračnim prometom.¹⁷ U Hrvatskoj djeluje devet zračnih luka namijenjenih međunarodnom prometu. Redoslijedom prema veličini to su: Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb, Zračna luka Split, Zračna luka Dubrovnik, Zračna luka Zadar, Zračna luka Pula, Zračna luka Rijeka, Zračna luka Osijek, Zračna luka Brač i Zračna luka Mali Lošinj. Pored navedenih aktivno je i jedanaest sportskih aerodroma i to: Aerodrom Čepin, Aerodrom Čakovec, Aerodrom Ivanić grad, Aerodrom Koprivnica, Aerodrom Otočac, Aerodrom Grobničko polje, Aerodrom Sinj, Aerodrom Slavonski Brod, Aerodrom Varaždin, Aerodrom Vrsar i Aerodrom Lučko. Gotovo 85% cijelog putničkog prometa u zračnim lukama odvija se u trima najvećim zračnim lukama: Zračnoj luci Franjo Tuđman (36%), Zračnoj luci Split (25%) i Zračnoj luci Dubrovnik (24%).¹⁸

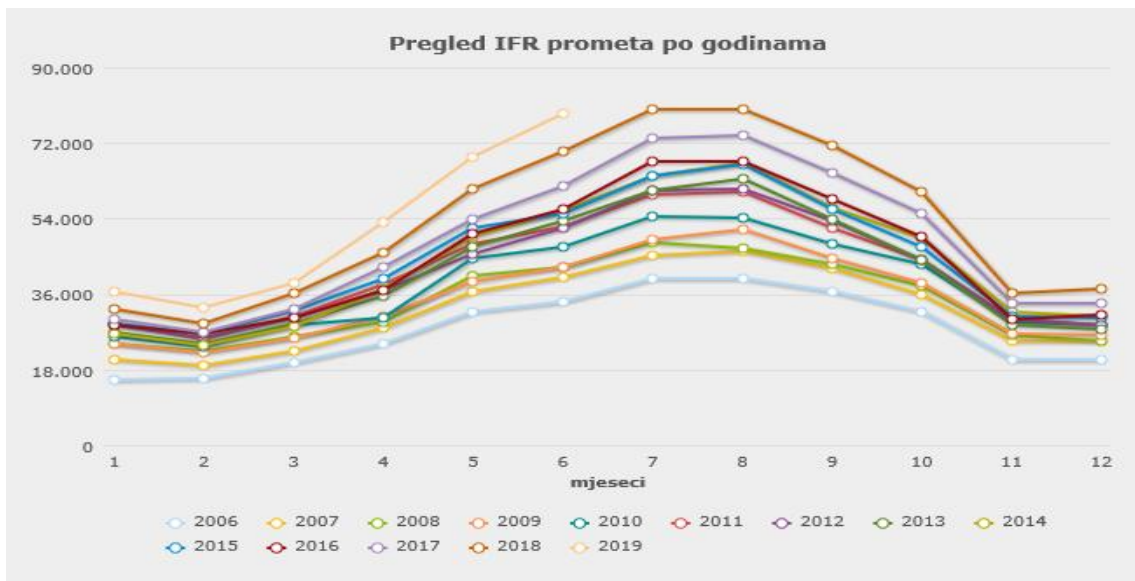
Prema podacima Hrvatske kontrole zračne plovidbe, u 2018. godini je ostvareno ukupno 639 826 IFR letova (engl. Instrument Flight Rules – let pomoću instrumenata), što je za 58 934 leta više nego u prethodnoj godini dok su ljetni mjeseci prometno najintenzivniji. U razdoblju od 2006. godine do danas vidljiv je konstantan rast u broju letova izuzev 2012. i 2013. godine kada je zabilježen manji pad u broju letova i to od 0,25 % u 2012. i 0,41% u 2013. godini u odnosu na prethodnu godinu.

¹⁷ Peović, T., Vince, D. i Štimac, I. (2012.) Razina prilagodbe zračnog prometa Republike Hrvatske trendovima i poslovnom okruženju Europskoga zračnog prometa, (dostupno na: http://bib.irb.hr/datoteka/577693.HAZUskup2012_PeovicVinceStimac.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

¹⁸ Vlada.gov.hr (https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/MMPI%202017-2030%20STRAT%20PROM%20RZV%20RH%2025-8_17.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

Grafikon br. 1

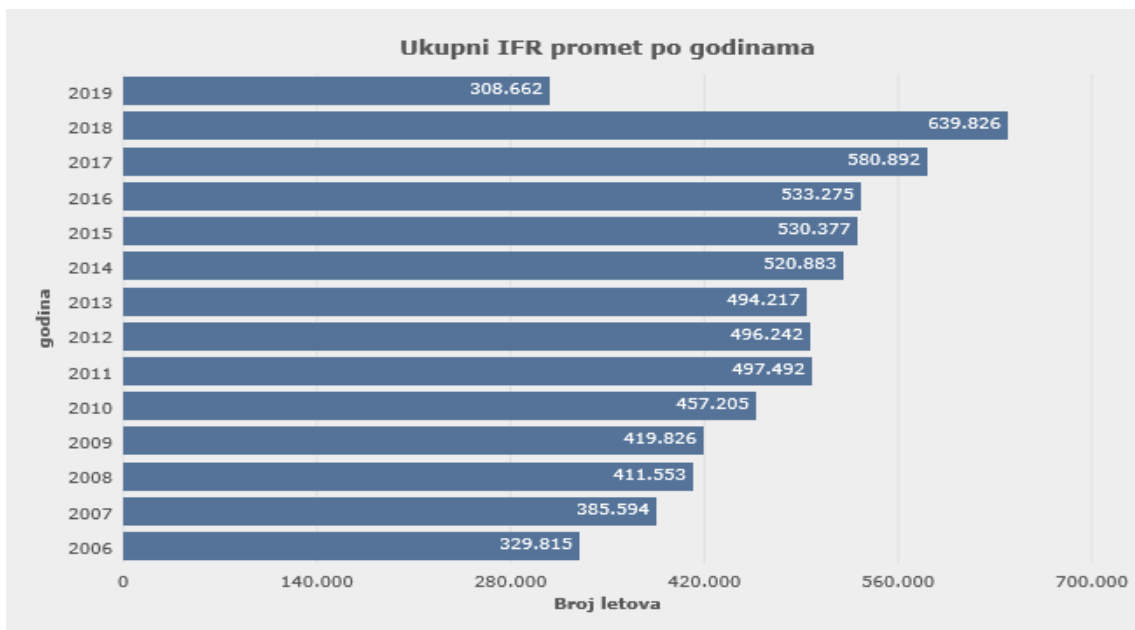
Pregled IFR prometa po godinama u razdoblju od 2006. do 2019. godine

Izvor: Crocontrol.hr (<http://www.crocontrol.hr/default.aspx?id=321>, pristupano: lipanj 2019.)

Grafikon br. 2

Ukupni IFR promet po godinama u razdoblju od 2006. do 2019. godine

Izvor: Crocontrol.hr (<http://www.crocontrol.hr/default.aspx?id=321>, pristupano: lipanj 2019.)

Prema statističkim podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske za 2018. godinu, promet putnika u zračnim lukama u Hrvatskoj je u 2018. godini iznosio 10.507.000 dok je u 2017. godini iznosio 9.538.000, odnosno bio je za 10,16% veći nego prethodne godine. Iz tabele br. 2 vidljiv je kontinuirani rast prometa putnika u zračnim lukama u razdoblju od 2010. do 2018. godine te osjetan pad prometa tereta u zračnim lukama u periodu od 2012. do 2016. godine u odnosu na 2011. i 2010. godinu. Porast prometa tereta u zračnim lukama bilježi se ponovno tek od 2016. godine.

Tabela br. 2

Promet u zračnim lukama u Hrvatskoj u periodu od 2010. do 2018. godine

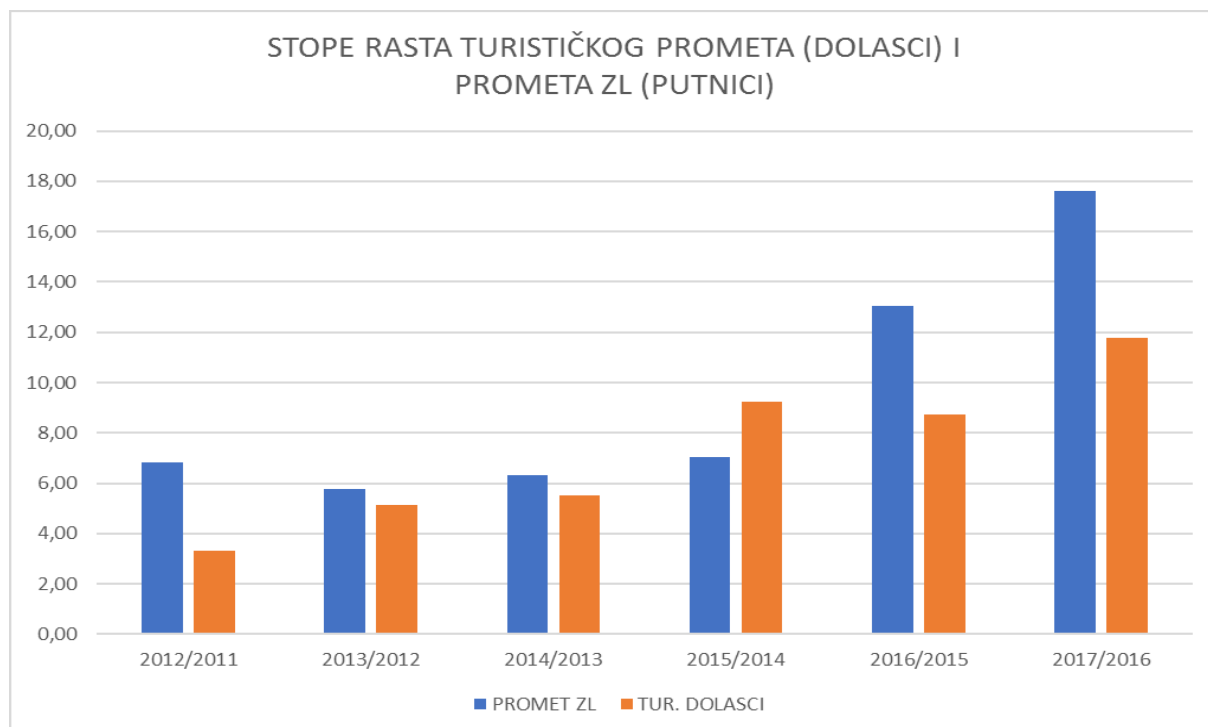
Promet u zračnim lukama	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
promet putnika, tis.	5.136	5.585	5.960	6.304	6.703	7.176	8.111	9.538	10.507
promet tereta, t	8.471	8.280	7.852	7.569	7.567	7.766	8.216	9.976	12.355

Izvor: dzs.hr (<https://www.dzs.hr/app/kalendar/PubBySubject.aspx>, pristupano: srpanj 2019.)

U razdoblju od 2011. do 2017. godine promet putnika u hrvatskim zračnim lukama narastao je za 71%. Promatrano godinu za godinom, s izuzetkom 2015. godine stope rasta prometa putnika u zračnim lukama nadmašivale su stope rasta turističkih dolazaka, što je vidljivo iz grafikona br. 3.

Grafikon br. 3

Stope rasta turističkog prometa (dolasci) i prometa zračnih luka (putnici) u razdoblju od 2011. do 2017. godine

Izvor: htz.hr (https://htz.hr/sites/default/files/2018-07/Promet%20ZL%20RH%202011-2017_0.pdf, pristupano: srpanj 2019.)

U 2010. godini udio dolazaka zračnim prijevoznicima u Hrvatskoj iznosio je 7,5% dok je 2017. godine on iznosio 14,5%. Prema TOMAS istraživanjima za 2017. godinu putnici iz Velike Britanije, Rusije, Skandinavije, Španjolske i SAD-a su odabirali prijevoz zračnim prometom za dolazak u Hrvatsku u većem omjeru od prijevoza kopnenim putem. Moguće je očekivati kako će udjel broja dolazaka zrakoplovom kontinuirano rasti, između ostalog i zbog sve snažnije afirmacije Hrvatske na tržištima s kojih je dolazak zrakoplovom, s obzirom na udaljenost, optimalan izbor (tržišta Zapadne Europe, poput Francuske i UK, ili pak Sjeverne Europe poput zemalja Skandinavije, Beneluxa i dr. kao i „long haul“ tržišta, poput SAD-a, Koreje, Kine i dr.)¹⁹

¹⁹ Promet hrvatskih zračnih luka 2011.-2017., htz.hr (https://htz.hr/sites/default/files/2018-07/Promet%20ZL%20RH%202011-2017_0.pdf, pristupano: srpanj 2019.)

3.1.1 Promet Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb u 2018. godini

Međunarodna zračna luka Franjo Tuđman Zagreb najveća je i najznačajnija zračna luka u Hrvatskoj te je civilnog i vojnog karaktera. Međunarodna zračna luka Zagreb d.d, koncesionar je Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb od 05. prosinca 2013. godine nakon potpisa 30 – godišnjeg koncesijskog ugovora u obliku javno – privatnog partnerstva s Republikom Hrvatskom.²⁰

Tabela br. 3

Broj putnika u 2017. i 2018. godini s prikazom postotnog povećanja

MJESEC	2017.g.	2018.g.	% povećanje
Siječanj	168 788	191 276	13,32
Veljača	154 679	170 658	10,33
Ožujak	192 533	223 642	16,16
Travanj	240 168	253 843	5,69
Svibanj	268 847	300 676	11,84
Lipanj	310 921	331 533	6,62
Srpanj	351 532	379 308	7,90
Kolovoz	347 663	372 590	7,17
Rujan	330 855	345 770	4,51
Listopad	297 682	318 074	6,85
Studeni	222 697	234 075	5,10
Prosinac	205 682	214 865	4,40
UKUPNO	3 092 047	3 336 310	7,90

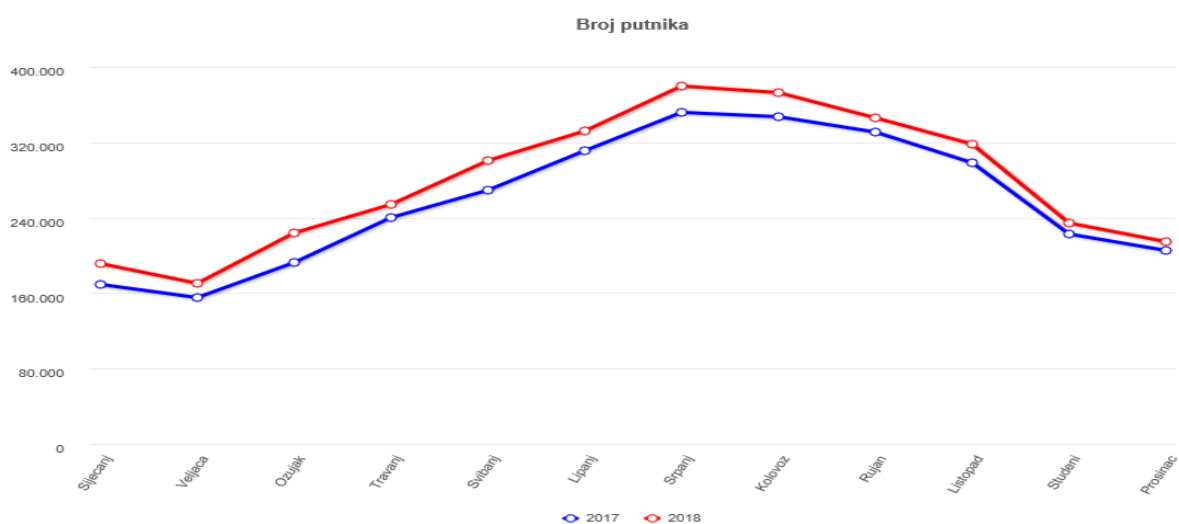
Izvor: Zagreb-airport.hr (<http://www.zagreb-airport.hr/poslovni/b2b-223/statistika/statistika-za-2018-godinu/503>, pristupano: srpanj 2019.)

²⁰ Zagreb-airport.hr (<http://www.zagreb-airport.hr/poslovni/9>, pristupano: srpanj 2019.)

Iz tabele br. 3 vidljivo je povećanje broja putnika u zimskim mjesecima 2018. godine i to u siječnju, veljači i ožujku te kasnije u svibnju, i to u iznosima od 13,32% u siječnju, 10,33% u veljači, 16,16% u ožujku i 11,84% u svibnju. Navedena povećanja su vrlo značajna za razvoj zračnog prometa i turizma u mjesecima kada je zračni promet u opadanju što je i vidljivo na grafikonu br. 4, s obzirom da Hrvatska teži ka razvoju cjelogodišnjeg turizma na svim njegovim razinama (Turizam 365). Podatci o broju putnika u 2017. i 2018. godini iz tabele br. 3 grafički su prikazani na grafikonu br. 4.

Grafikon br. 4

Broj putnika u 2017. i 2018. godini po mjesecima

Izvor: Zagreb-airport.hr (<http://www.zagreb-airport.hr/poslovni/b2b-223/statistika/statistika-za-2018-godinu/503>, pristupano: srpanj 2019.)

U 2018. godini Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb bila je izravno povezana sa 46 destinacija, u redovitom prometu bilo je uključeno 30 zrakoplovnih kompanija, prevezeno je ukupno 3 336 310 putnika, izvedeno je ukupno 43 688 operacija slijetanja i uzlijetanja te je prevezeno 13 675 tona tereta.

3.1.2 Promet Zračne luke Pula

Počeci razvoja Zračne luke Pula sežu u 1911. godinu, točnije 29. srpnja 1911. godine je s tada travnate staze na Valturskom polju uzletio prvi zrakoplov²¹.

Civilni su letovi na području Istre započeli 1924. godine, kada je opet, austrijski industrijalac Paul Kupelwieser, želeći obogatiti turističku ponudu za posjetitelje Brijuna, kupio hidroavion „I Pola“ uspostavljajući vezu sa Trstom, Anconom i Opatijom.²² Pod nazivom „Zračna luka Ljubljana – Pula“ djelovala je od 01. svibnja 1967. godine prenamjenom iz dotadašnjeg vojnog uzletišta. 1987. godine primila je 701 307 putnika. 1989. godine izgrađena je nova pristanišna zgrada omogućivši istovremeni dolazak 10 zrakoplova i oko 5 000 putnika, te osiguravši protok od milijun putnika godišnje. Nakon stagnacije prometa u ratnim godinama slijedi osjetan rast prometa u 1999. godini te njegov daljnji rast do danas²³.

Ukupno 36 zrakoplovnih kompanija svoje letove održava prema 18 zemalja (Belgija, Danska, Engleska, Finska, Francuska, Hrvatska, Irska, Italija, Nizozemska, Njemačka, Norveška, Poljska, Rusija, Srbija, Škotska, Švedska, Švicarska i Ukrajina), odnosno prema 54 europske destinacije.

Proteklih se godina promijenila struktura putnika, odnosno povećao se broj putnika iz Ujedinjenog Kraljevstva te se povećao broj niskobudžetnih zrakoplovnih kompanija. Najveći promet čine putnici iz Velike Britanije (108 000 putnika u dolasku u 2018. godini), a slijede putnici iz Njemačke, Rusije, Norveške i Nizozemske.

Prema statističkim podacima Zrakoplovne luke Pula za 2016. godinu, promatrajući strukturu putnika po dolascima, najveći broj putnika dolazi iz Londona s udjelom od 15,39% od ukupnog broja putnika u dolasku. Slijede putnici iz Moskve s udjelom od 8,14% i putnici iz Manchestera sa udjelom od 6,68%.

²¹ Airport-pula.hr (<https://airport-pula.hr/o-zracnoj-luci/razvoj-zracne-luke/>, pristupano: srpanj 2019.)

²² Airport-pula.hr (<https://airport-pula.hr/o-zracnoj-luci/razvoj-zracne-luke/>, pristupano: srpanj 2019.)

²³ Airport-pula.hr (<https://airport-pula.hr/o-zracnoj-luci/razvoj-zracne-luke/>, pristupano: srpanj 2019.)

Slika br. 1

Karta odredišta Zračne luke Pula

Izvor: Airport-pula.hr (<https://airport-pula.hr/letovi/karta-odredista/#cph>, pristupano: srpanj 2019.)

Zrakoplovna poduzeća koje djeluju u Zračnoj luci Pula su sljedeće: Aer Lingus, Air Serbia, BRA - Braathens Regional Airlines, British Airways, City Jet, Croatia Airlines, easyJet, Edelweiss, Europe Airpost, Eurowings, Finnair, Globus Airlines, Jet Time, Jet2.com, LOT Polish Air, Lufthansa, Nipravia, Norwegian, Peoples Vienna Line, Redwings, Ryanair, SAS – Scandinavian Airlines System, Siberia Airlines, Silver Air, SkyUp Airlines, Swiss Air, Trade Air, Transavia, TUI, TUI Fly NI, TUI Fly Nordic, Ural Airlines, Volotea i Windrose.

Zračna luka Pula bilježi kontinuirani rast prometa. Uzimajući u obzir i dolaske i odlaske, u tabeli br. 4 vidljivo je da je broj putnika u 2018. godini iznosio 718 187 što

je za 20,5% više od prethodne godine odnosno 64,7% više od 2016. godine od kada se započinje bilježiti značajniji postotni rast prometa u odnosu na prethodne godine.

Tabela br. 4

Promet putnika Zračne luke Pula u razdoblju od 2014. do 2019. godine, po mjesecima

MJESEC	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Siječanj	1 437	817	692	409	1 469	967
Veljača	802	753	803	0	1 549	786
Ožujak	1 164	1 577	1 543	2 317	5 033	1 547
Travanj	15 926	9 118	10 429	13 224	17 292	27 986
Svibanj	35 374	30 486	35 089	48 132	62 005	72 475
Lipanj	60 612	58 803	67 313	94 603	119 644	136 474
Srpanj	94 768	85 900	115 000	153 279	172 390	-
Kolovoz	88 768	87 329	112 419	139 486	161 815	-
Rujan	62 411	56 099	63 117	100 522	123 619	-
Listopad	12 428	18 409	18 567	31 001	42 009	-
Studeni	911	1 667	1 501	2 412	1 234	-
Prosinac	721	700	1 280	1 964	1 117	-
Transfer i tranzit	7 670	7 768	8 368	8 463	9 011	2 588
UKUPNO	382 992	359 426	436 121	595 812	718 187	242 826

Izvor: Airport-pula.hr, <https://airport-pula.hr/wp-content/uploads/2019/07/hr1.jpg>, pristupano: srpanj 2019.)

Prema posljednjem godišnjem izvješću Zračne luke Pula za 2016. godinu, objavljenog u siječnju 2018. godine, najzastupljeniji zračni prijevoznik je Ryanair sa 17,5% udjela u ukupnom broju putnika. Nadalje, u 2015. godini niskotarifnim zračnim prijevoznicima je prevezeno 170 340 putnika što čini 48,41% u ukupnom prometu Zračne luke Pula za 2015. godinu, dok je u 2016. godini niskotarifnim zračnim

prijevoznicima prevezeno ukupno 220 491 putnik, što čini 51,52% u ukupnom zračnom prometu u 2016. godini te porast niskotarifnog zračnog prijevoza za 6,42% uzimajući u obzir broj putnika prevezenih niskotarifnim zračnim prijevozom.

Strategijom prometnog razvoja Republike Hrvatske (2017.-2030.) razvoj Zračne luka Pula valja promatrati s aspekta kvalitete usluge te ravnoteže između sigurnosti i operativnih kapaciteta. Ovi aspekti, između ostaloga, ističu potrebu za povećanjem kapaciteta ove zračne luke nadogradnjom određenih elemenata: sustava pristupne svjetlosne signalizacije, uzletno – sletne staze, stajanki, terminala i pristupa.²⁴

3.2 Zrakoplovni prijevoznici u Hrvatskoj

Prema podacima osam zračnih luka i to Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb, Zračne luke Split, Zračne luke Dubrovnik, Zračne luke Zadar, Zračne luke Pula, Zračne luke Rijeka, Zračne luke Osijek i Zračne luke Brač u Republici Hrvatskoj trenutno djeluje 70 zračnih prijevoznika. U istraživanju su uključeni zračni prijevoznici za prijevoz putnika – komercijalni i niskotarifni, čarter prijevoznici i zračni prijevoznici za prijevoz pošte i tereta.

Tabela br. 5

Zastupljenost zračnih prijevoznika u zračnim lukama u Hrvatskoj

R. br.	Zračni prijevoznik	Zastupljenost u zračnim lukama Republike Hrvatske							
1.	Adria Airways								Brač
2.	Aegean Airlines	Zagreb				Split			
3.	Aer Lingus			Pula	Dubrovnik	Split			
4.	Aeroflot	Zagreb			Dubrovnik	Split			
5.	Air Baltic					Split	Rijeka		
6.	Air Canada rouge	Zagreb							
7.	Air France	Zagreb				Split			

²⁴ Vlada.gov.hr (https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/MMPI%202017-2030%20STRAT%20PROM%20RZV%20RH%2025-8_17.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

8.	Air Serbia	Zagreb		Pula	Dubrovnik	Split	Rijeka		
9.	Air Transat	Zagreb							
10.	Alitalia					Split			
11.	Arkia Israeli Airlines						Rijeka		
12.	ASL Airlines France					Split			
13.	Austrian Airlines	Zagreb			Dubrovnik	Split			
14.	Braathens Regional Airline			Pula		Split			
15.	British Airways	Zagreb		Pula	Dubrovnik	Split			
16.	Brussels Airlines	Zagreb				Split			
17.	Cello Aviation					Split			
18.	City Jet			Pula					
19.	Condor				Dubrovnik	Split	Rijeka		
20.	Croatia Airlines	Zagreb	Osijek	Pula	Dubrovnik	Split	Rijeka	Zadar	Brač
21.	Czech Airlines	Zagreb				Split			Brač
22.	Dniproavia			Pula					
23.	EasyJet			Pula	Dubrovnik	Split		Zadar	
24.	Edelweiss			Pula		Split			
25.	El Al Izrael Airlines	Zagreb							
26.	Emirates	Zagreb							
27.	Enter Air					Split			
28.	Eurolot				Dubrovnik				
29.	Europe Airpost (ASL Airlines)			Pula					
30.	Eurowings	Zagreb	Osijek	Pula		Split	Rijeka	Zadar	
31.	Finnair			Pula	Dubrovnik	Split			
32.	Flybe				Dubrovnik				
33.	Germania					Split			
34.	Germanwings				Dubrovnik				
35.	Globus Airline			Pula					
36.	Ibera	Zagreb			Dubrovnik	Split			
37.	Jet Time			Pula		Split			
38.	Jet2.com			Pula	Dubrovnik	Split			
39.	Jet Airways				Dubrovnik				
40.	KLM	Zagreb				Split			
41.	Korean Air	Zagreb							
42.	LOT Polish Airlines	Zagreb		Pula		Split	Rijeka	Zadar	
43.	Lufthansa	Zagreb		Pula	Dubrovnik	Split	Rijeka	Zadar	
44.	Luxair								Brač
45.	Monarch Airlines				Dubrovnik				
46.	Norwegian Air Shuttle ASA	Zagreb		Pula	Dubrovnik	Split			
47.	Nova Airlines					Split			
48.	Peoples Vienna Line			Pula					
49.	Qatar Airways	Zagreb							
50.	Red Wings Airlines			Pula					
51.	Ryanair			Pula		Split	Rijeka	Zadar	

52.	S7 - Siberia Airlines			Pula	Dubrovnik				
53.	SAS - Scandinavian Airlines			Pula	Dubrovnik	Split			
54.	Silver Air			Pula		Split			
55.	SkyUp Airlines			Pula					
56.	Small Planet Lithuania					Split			
57.	Sun d'Or	Zagreb							
58.	Swiss Air	Zagreb		Pula					
59.	Thomas Cook Airlines			Pula	Dubrovnik	Split			
60.	Trade Air	Zagreb	Osijek	Pula	Dubrovnik	Split	Rijeka		
61.	Transaero Airlines				Dubrovnik				
62.	Transavia Airlines			Pula	Dubrovnik	Split	Rijeka		
63.	Travel service				Dubrovnik	Split			
64.	TUI			Pula		Split	Rijeka		Brač
65.	Turkish Airlines	Zagreb							
66.	Ural Airlines			Pula					
67.	Volotea Airline			Pula		Split	Rijeka		
68.	Vueling Airlines	Zagreb			Dubrovnik	Split		Zadar	
69.	Windrose			Pula		Split			
70.	Wizz Air		Osijek			Split			
Ukupan broj zračnih prijevoznika po zračnim lukama		26	4	33	26	43	13	7	5

Izvor: izradila autorica prema podatcima obrađenih zračnih luka

Iz tabele br. 5 vidljivo je da je hrvatski nacionalni prijevoznik Croatia Airlines najzastupljeniji zračni prijevoznik u Hrvatskoj s obzirom da djeluje u svih osam zrakoplovnih luka a prema podatcima godišnjeg izvješća društva Croatia Airlines d.d. i Grupe Croatia Airlines za 2017. godinu, tržišni udio Croatia Airlines –a iznosio je 27%. Slijede njemački niskotarifni zračni prijevoznik Eurowings koji je dio grupacije Lufthansa i koji djeluje u šest hrvatskih zrakoplovnih luka i to onima u Zagrebu, Osijeku, Puli, Splitu, Rijeci i Zadru; najveći europski putnički zračni prijevoznik - njemačka nacionalna zrakoplovna kompanija Lufthansa koja djeluje u Zagrebu, Puli, Dubrovniku, Splitu, Rijeci i Zadru; hrvatski zračni prijevoznik Trade Air koji djeluje u Zagrebu, Osijeku, Puli, Dubrovniku, Splitu i Rijeci te LOT Polish Airlines i Air Serbia koji su zastupljeni u pet hrvatskih zračnih luka.

Iz tabele je također vidljivo da u Zračnoj luci Split djeluje najveći broj zračnih prijevoznika, njih 43. U Zračnoj Luci Pula djeluje 33 zračnih prijevoznika, po 26 u Zagrebu i Dubrovniku, u Zračnoj luci Rijeka 13 zračnih prijevoznika, u Zračnoj luci Zadar 7 te u Zračnoj luci Brač 5 zračnih prijevoznika.

4 NISKOTARIFNI ZRAČNI PRIJEVOZNICI U HRVATSKOJ I NJIHOV UTJECAJ NA RAZVOJ TURIZMA

Turizam je područje u kojem promet ima jednu od ključnih uloga. Zračni promet ima jednu od značajnijih prednosti pred drugim oblicima prometa a to je brzina prijevoza – prosječni putnički zrakoplovi voze prosječno 800 km/h iako mogu dosegnuti brzinu i do 900 km/h. Takva prednost uz cjenovnu ponudu niskotarifnih zračnih prijevoznika omogućila je značajan razvoj turizma.

Niskotarifni zračni prijevoznici odigrali su značajnu ulogu u kreiranju novih europskih pa tako i hrvatskih zračnih ruta te su sudjelovali u izravnoj konkurenciji s komercijalnim zračnim prijevoznicima na već postojećim rutama što je značajno doprinijelo razvoju ponude.

Povećanje broja zrakoplovnih ruta kao i veća frekventnost postojećih, jednostavnost kupnje zrakoplovnih karata putem interneta te dostupnost atraktivnim turističkim destinacijama prednosti su ponude niskotarifnih zračnih prijevoznika a njihova pojava označila je suvremenu prekretnicu u razvoju turizma. Iako turisti nisu jedini korisnici niskotarifnoga zračnog prijevoza, na prostoru Republike Hrvatske niskotarifni zračni prijevoz vezan je uglavnom za ljetne mjesece i koriste ga u najvećoj mjeri turisti.²⁵

Razvoj niskotarifnog zračnog prijevoza u Hrvatskoj je vrlo dinamičan. Takva je tvrdnja potkrijepljena podacima o broju niskotarifnih zračnih prijevoznika koji prometuju u hrvatskim zračnim lukama te o broju putnika koji koriste niskotarifni zračni prijevoz. Prema statističkim podacima zrakoplovnih luka u Hrvatskoj, u razdoblju od 2006. godine, kada je u hrvatskim zračnim lukama prometovalo svega sedam niskotarifnih zračnih prijevoznika, do danas, bilježi se porast u broju niskotarifnih zračnih prijevoznika za 416%.

²⁵ Gašparović, S., Jakovčić, M. i Vrbanc, M., Hrvatske zračne luke u mreži europskih niskotarifnih kompanija, Geoadria, (2011.), članak dostupan na academia.edu (https://www.academia.edu/15775091/Hrvatske_zra%C4%8Dne_luke_u_mre%C5%BEi_europskih_niskotarifnih_kompanija, pristupano: srpanj 2019.)

Tabela br. 6

Niskotarifni zračni prijevoznici u Hrvatskoj

R.br.	Zračna kompanija	Zastupljenost u zračnim lukama Republike Hrvatske							
1.	Adria Airways								Brač
2.	Aer Lingus			Pula	Dubrovnik	Split			
3.	Aeroflot	Zagreb			Dubrovnik	Split			
4.	Air Baltic					Split	Rijeka		
5.	Air Canada rouge	Zagreb							
6.	Air Transat	Zagreb							
7.	Alitalia					Split			
8.	Austrian Airlines	Zagreb			Dubrovnik	Split			
9.	Condor				Dubrovnik	Split	Rijeka		
10.	EasyJet			Pula	Dubrovnik	Split		Zadar	
11.	Edelweiss Air			Pula		Split			
12.	Emirates	Zagreb							
13.	Eurolot				Dubrovnik				
14.	Eurowings	Zagreb	Osijek	Pula		Split	Rijeka	Zadar	
15.	Finnair			Pula	Dubrovnik	Split			
16.	Flybe				Dubrovnik				
17.	Germania					Split			
18.	Germanwings				Dubrovnik				
19.	Jet2.com			Pula	Dubrovnik	Split			
20.	Monarch Airlines				Dubrovnik				
21.	Norwegian Air Shuttle ASA	Zagreb		Pula	Dubrovnik	Split			
22.	Ryanair			Pula		Split	Rijeka	Zadar	
23.	SkyUp Airlines			Pula					
24.	Swiss Air	Zagreb		Pula					
25.	Thomas Cook Airlines			Pula	Dubrovnik	Split			
26.	Transaero Airlines				Dubrovnik				
27.	Transavia Airlines			Pula	Dubrovnik	Split	Rijeka		
28.	TUI			Pula		Split	Rijeka		Brač
29.	Volotea Airline			Pula		Split	Rijeka		
30.	Vueling Airlines	Zagreb			Dubrovnik	Split		Zadar	
31.	Wizz Air		Osijek			Split			
Ukupan broj zračnih prijevoznika		9	2	14	16	20	7	4	2

Izvor: izradila autorica prema podacima obrađenih zračnih luka

Iz tabele br. 6 vidljivo je da u Hrvatskoj trenutno prometuje 31 niskotarifnih zračnih prijevoznika. Najzastupljeniji su u Zračnoj luci Split gdje prometuje 20

niskotarifnih zračnih prijevoznika. Iz tabele je također vidljivo da je najzastupljeniji niskotarifni zračni prijevoznik koji prometuje u čak šest zračnih luka njemački niskotarifni zračni prijevoznik Eurowings. Slijede easyJet, Norwegian Air Shuttle ASA, Ryanair, Transavia Airlines i TUI koji prometuju u četiri Hrvatske zračne luke.

Točan broj niskotarifnih zračnih prijevoznika je zapravo vrlo teško utvrditi zbog različitosti u njihovom klasificiranju zbog čega je vrlo teško odrediti koji je zračni prijevoznik niskotarifni prijevoznik a koji nije. Prema nekim autorima kriterij za utvrđivanje da li je neki zračni prijevoznik niskotarifni ili nije trebala bi biti prosječna cijena karte po kilometru (Dobruszkes, 2006.). Modeli poslovanja niskotarifnih zračnih prijevoznika se također razlikuju a smatra se da su svi modeli grupirani u dvije osnovne kategorije nazvane prema modelima poslovanja istoimenih zračnih kompanija. Ti modeli su model poslovanja Ryanaira i model poslovanja easyJeta. Prema modelu poslovanja Ryanaira zračni prijevoznici koriste sekundarne zračne luke u kojima ne postoji velika konkurencija. Nadalje, model poslovanja Ryanaira podrazumijeva usmjerenost primarno na turističko tržište, te djelomično na poslovne putnike koji su osjetljiviji na cijenu. S druge pak strane model easyJeta koristi primarne zračne luke i već postojeće tržište poput turista te putnika koji putuju radi posla, a u niskotarifnom zračnom prijevozu vide najbolji omjer dobivene vrijednosti za novac.²⁶

Niskotarifne zračne kompanije utječu na razvoj turizma otvaranjem novih tržišta odnosno čineći nedostupne destinacije turistički privlačnima. Turizam neposredno utječe na razvoj potražnje u zračnom prometu a niskotarifni zračni prijevoznici u kratkom su se roku prilagodili zahtjevima tržišta te omogućuju cjenovno prihvatljiv prijevoz putnicima u udaljene destinacije.

²⁶ Gašparović, S., Jakovčić, M. i Vrbanc, M. Hrvatske zračne luke u mreži europskih niskotarifnih kompanija, Geoadria, (2011.), (članak dostupan na academia.edu https://www.academia.edu/15775091/Hrvatske_zra%C4%8Dne_luke_u_mre%C5%BEi_europskih_niskotarifnih_kompanija, pristupano: srpanj 2019.)

S obzirom na sve veći broj niskotarifnih zračnih prijevoznika, povećava se njihova međusobna konkurencija. No, zato što postoji veliki broj zrakoplovnih tvrtki koje se međusobno natječu, neke niskotarifne zrakoplovne tvrtke modificirale su svoju strategiju kako bi se istakle među konkurencijom.²⁷

Ryanair je niskobudžetna irska zračna kompanija koju je 1985. godine osnovala obitelj Ryans. Nakon programa restrukturiranja provedenog nakon 1991. godine Ryanair postaje najveća niskobudžetna zrakoplovna kompanija u području civilnog zrakoplovstva. Ryanair trenutno broji 455 zrakoplova koji prometuju u 38 zemalja i ostvaruju više od 2400 letova dnevno, a u planu je povećanje flote na oko 680 zrakoplova do 2024. godine. Promet Ryanaira trenutno iznosi oko 153 milijuna putnika godišnje²⁸.

Ryanair surađuje isključivo sa zračnim lukama s manjom frekventnosti prometa, fokusira se na nova tržišta bez direktne konkurencije, a usredotočen je prvenstveno na troškove.

U Republici Hrvatskoj Ryanair je započeo poslovanje 31. listopada 2006. godine kada je otvorio prvu međunarodnu zrakoplovnu liniju Pula – London / Stanstead sa tri leta tjedno tijekom cijele godine. 04. lipnja 2019. godine zabilježen je prijevoz 4 milijuntog putnika od početka poslovanja u Hrvatskoj. Trenutno u Hrvatskoj Ryanair prometuje na 31 ruti u 5 zračnih luka:

- 1) Zračnoj luci Pula (Berlin, Bruxelles, Frankfurt, London)
- 2) Zračnoj luci Split (Dublin)
- 3) Zračnoj luci Zadar (Berlin, Bruxelles, Dublin, Eindhoven, Frankfurt, Göteborg, Hamburg, Karlsruhe, Köln, Krakov, London, Manchester, Marseille, Memmingen, Milano, Nürnberg, Poznan, Prag, Stockholm, Weeze)
- 4) Zračnoj luci Rijeka (Bruxelles, Frankfurt, London, Stockholm)

²⁷ Krajnović, A., Bolfek, B., Nekić, N., Low-cost strategija u zračnom prijevozu putnika, *Oeconomica Jadertina* (2/2014.), članak dostupan na [Bib.irb.hr \(https://bib.irb.hr/datoteka/393452.Gulisija_DiplRad.doc\)](https://bib.irb.hr/datoteka/393452.Gulisija_DiplRad.doc), pristupano: srpanj 2019.)

²⁸ Ryanair.com (<https://www.ryanair.com/gb/en/useful-info/about-ryanair/about-us>, pristupano: srpanj 2019)

5) Zračnoj luci Dubrovnik (Dublin)

Sukladno iznesenim statističkim podacima, Ryanair je svojim poslovanjem u Hrvatskoj dao značajan doprinos razvoju turizma učinivši ga dostupnijim većem broju putnika.

5 ZAKLJUČAK

U Republici Hrvatskoj je promet i turizam jedan od nositelja gospodarskog razvitka. Promet, pa tako i zračni promet i turizam međusobno su isprepleteni fenomeni. Niskotarifni zračni promet kao noviji trend zračnog prometa pozitivna je potpora razvoju turizma u Hrvatskoj.

Temeljem provedenog istraživanja statističkih podataka o zračnom prometu zrakoplovnih luka u Hrvatskoj, utvrđeno je da broj putnika u zračnom prometu kontinuirano raste. Podatak o povećanju broja niskotarifnih zračnih prijevoznika u hrvatskim zračnim lukama potvrđuje tezu o značajnom utjecaju niskotarifnih zračnih prijevoznika na razvoj turizma u Hrvatskoj s obzirom da broj zračnih prijevoznika prati broj sve većeg broja putnika koji koriste prijevoz niskotarifnih prijevoznika i to u mjesecima koji su najatraktivniji za turiste. Turisti zasigurno nisu jedini korisnici niskotarifnog zračnog prijevoza u Hrvatskoj, međutim oni su najznačajniji. S obzirom na brojnost niskotarifnih zračnih prijevoznika strategije poslovanja istih se u posljednjim godinama mijenjaju i prilagođavaju zahtjevima potražnje, s velikim naglaskom na sigurnost.

Zračni promet je dominantan oblik prometa putnika iz udaljenih destinacija. Uzevši u obzir da je strategija razvoja turizma u Hrvatskoj usmjerena na cjelogodišnji turizam, očekuje se daljnji razvoj zračnog prometa, jačanje značaja niskotarifnog zračnog prometa, povećanje broja putnika kroz cjelogodišnje razdoblje i povećanje broja zračnih ruta s naglaskom na razvoj destinacija, zajedništvu, kreativnošću i održivom razvoju.

POPIS LITERATURE

- Airarabia.com

(<https://www.airarabia.com/en/investor-presentations>, pristupano: lipanj 2019.)

- Airfranceklm.com

(https://www.airfranceklm.com/sites/default/files/communiqués/actionair_mai2015_en.pdf, pristupano: lipanj 2019.)

- Airlineratings.com

(www.airlineratings.com/news/worlds-best-airlines-2019/, pristupano: srpanj 2019.)

- Airport-brac.hr

(<https://www.airport-brac.hr/putnici/letovi/avio-kompanije>, pristupano: srpanj 2019.)

- Airport-dubrovnik.hr

(<https://www.airport-dubrovnik.hr/index.php/hr/component/weblinks/category/37-avio-kompanije?Itemid=101>, pristupano: srpanj 2019.)

- Airport-pula.hr

(<https://airport-pula.hr/o-zracnoj-luci/razvoj-zracne-luke/>,

<https://airport-pula.hr/letovi/popis-letova-i-odredista/>,

<https://airport-pula.hr/poslovno/o-zracnoj-luci/poslovna-financijska-izvjesca/>

pristupano: srpanj 2019.)

- Airships.net

(<https://www.airships.net/hindenburg/size-speed/>pristupano: svibanj, 2019.)

- Atwonline.com

(<https://atwonline.com/data-financials>, pristupano: lipanj 2019.)

- Aviationknowledge.wikidot.com

(<http://aviationknowledge.wikidot.com/aviation:low-cost-airlines:a-brief-history-the-current-state>, pristupano: lipanj, 2019.)

- Baum, T., Lesley, P. (2000.), Have the frills really left the European airline industry?, International Journal of Tourism Research 2(6) 423-436

(članak dostupan na:

https://www.researchgate.net/publication/248018073_Have_the_frills_really_left_the_European_airline_industry, pristupano: kolovoz 2019.)

- Biografija.net

(<https://biografija.net/amelia-earhart-biografija/>, pristupano: travanj 2019.)

- Black, W. R. (2003), Transportation: a geographical analysis, The Guilford Press, New York

- Britannica.com

(<https://www.britannica.com/biography/Alberto-Santos-Dumont>,

<https://www.britannica.com/biography/John-William-Alcock>,

<https://www.britannica.com/biography/Otto-Lilienthal>,

<https://www.britannica.com/biography/Richard-E-Byrd>, pristupano: travanj 2019.)

- Blueir.investproductions.com

(<http://blueir.investproductions.com/investor-relations/press-releases/all>,
http://blueir.investproductions.com/~/_media/Files/J/Jetblue-IR-V2/Annual-Reports/jblu-2016-ar.pdf, pristupano: lipanj 2019.)

- Ccaa.hr

(https://www.ccaa.hr/hrvatski/medjunarodno-zakonodavstvo_49/.), pristupano: lipanj 2019.)

- Cebupacificairsorporate.com

(https://cebupacificaircorporat.com/Annual%20Reports/2017-0522_Ceb-2016-Annual-Report.pdf, pristupano: lipanj 2019.)

- Corporate.easyjet.com

(<http://corporate.easyjet.com/investors/traffic-statistics/2016/english>,
<http://corporate.easyjet.com/~media/Files/E/Easyjet/pdf/investors/presentations/fy-2016-results-presentation.pdf>, pristupano: lipanj 2019.)

- Corporate.ryanair.com

(<https://corporate.ryanair.com/>, pristupano: srpanj 2019.)

Croatianairports.com.hr (<http://www.croatianairports.com/hr/>, pristupano: svibanj 2019.)

- Corporate.spicejet.com

(<http://corporate.spicejet.com/Content/pdf/2014-15AnnualReport.pdf>,
<http://corporate.spicejet.com/Content/pdf/2016-17AnnualReport.pdf>, pristupano:
lipanj 2019.)

- Dgca.nic.in

(<http://dgca.nic.in/reports/stat-ind.htm>, pristupano: lipanj 2019.)

- Dobruszkes, Frederic (2013.) Journal od Transport Geography 28, str.75-78,

(članak dostupan na:

https://www.researchgate.net/publication/257425402_The_geography_of_European_low-cost_airline_networks_A_contemporary_analysis, pristupano: lipanj 2019.)

- Dzs.hr

(<https://www.dzs.hr/app/kalendar/PubBySubject.aspx>, pristupano: srpanj 2019.)

- Enciklopedija.hr

(<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=67458>,
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66367>,
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67157>, pristupano: travanj, 2019.)

- EC.europa.eu

(https://ec.europa.eu/transport/modes/air/international_aviation/country_index/ecaa_en, pristupano: srpanj 2019.)

- Esky.hr

(<https://www.esky.hr/avio-kompanije/al/fr/ryanair>, pristupano: srpanj 2019.)

- Europarl.europa.eu

(http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_3.4.6.pdf, pristupano: kolovoz 2019)

- Eurowings.com

(<https://www.eurowings.com/en/information/about-us/company/eurowings.html>,
pristupano: srpanj 2019.)

- Fastjet.com

(<https://www.fastjet.com/en/footer-about/about-fastjet/corporate-investor-relations/corporate/financial-reports>, pristupano: lipanj 2019.)

- Feeds.nasdaqdubai.com

<http://feeds.nasdaqdubai.com/resources/2017/Feb/01/b1a406a9-966e-4af5-b485-8ddf225c18c2/flydubai%20FY%202016%20financial%20results%20-Press%20Release.pdf>, pristupano: lipanj 2019.)

- Flybe.com

(<https://www.flybe.com/corporate/investors/2016/Flybe-Annual-Report-2016.pdf>,
pristupano: lipanj 2019.)

- Flyingmag.com

(<https://www.flyingmag.com/technicalities-let-us-now-praise-george-cayley>, pristupano: svibanj 2019.)

- Flypgs.com

(<https://www.flypgs.com/en/press-room/press-releases/2016-results-pegasus-growth-in-turnover-and-guest-numbers>, pristupano lipanj 2019.)

- Flysaa.com

(<https://www.flysaa.com/documents/51855150/51859528/SAA+IAR+2016.pdf/0276a1d0-2848-41bc-a62c-2a5a624605c5>, pristupano: lipanj 2019.)

- Gašparović, S., Jakovčić, M. i Vrbanc, M. Hrvatske zračne luke u mreži europskih niskotarifnih kompanija, Geoadria, (2011.),

(članak dostupan na:

https://www.academia.edu/15775091/Hrvatske_zra%C4%8Dne_luke_u_mre%C5%BEi_europskih_niskotarifnih_kompanija, pristupano: srpanj 2019.)

- Genius-croatia.com

(http://genius-croatia.com/dt_portfolio/eduard-slavoljub-penkala/, pristupano: lipanj 2019.)

- Geografija.hr

(<http://www.geografija.hr teme/100-godina-zracnog-prometa/>, pristupano: svibanj 2019.)

- Goindigo.in

(<https://www.goindigo.in/information/investor-relations.html>, pristupano: lipanj 2019.)

- Htz.hr

(https://htz.hr/sites/default/files/2018-07/Promet%20ZL%20RH%202011-2017_0.pdf, pristupano: srpanj 2019.)

- Iata.org

(<https://www.iata.org/publications/Documents/iata-annual-review-2018.pdf>,
<https://www.iata.org/publications/Documents/iata-annual-review-2019.pdf>,
<https://www.iata.org/about/Pages/index.aspx>,
<https://www.iata.org/whatwedo/safety/audit/iosa/Pages/index.aspx>, pristupano: lipanj
i srpanj 2019.)

- Icao.int

(<https://www.icao.int/annual-report-2017/Pages/the-world-of-air-transport-in-2017.aspx>,
<https://www.icao.int/sustainability/Pages/Low-Cost-Carriers.aspx>, pristupano: lipanj,
2019.)

- Investor.ryanair.com

(<https://investor.ryanair.com/traffic/>,
<https://investor.ryanair.com/wp-content/uploads/2016/07/Ryanair-Annual-Report-FY16.pdf>, pristupano: srpanj 2019.)

- Ir.airasia.com

(<https://ir.airasia.com/ar.html>,
https://ir.airasia.com/operating_statistics.html, <https://ir.airasia.com/misc/ar2016.pdf>,
pristupano: lipanj 2019.)

- Ir.allegiantair.com

(<http://ir.allegiantair.com/annual-reports>,
<http://ir.allegiantair.com/static-files/727b2dc0-3f18-4c48-943a-47622f7fa4d7>,
pristupano: lipanj 2019.)

- Ir.spirit.com

(<http://ir.spirit.com/Cache/1001244586.PDF?O=PDF&T=&Y=&D=&FID=1001244586&iid=4994436>, <http://ir.spirit.com/FinancialDocs>, pristupano: lipanj 2019.)

- Jet2.com

(<https://www.jet2.com/leading-leisure-travel-group>, pristupano: lipanj 2019.)

- Krajnović, A., Bolfek, B., Nekić, N., (2/2014.), Low-cost strategija u zračnom prijevozu putnika, Oeconomica Jadertina

(članak dostupan na:

https://bib.irb.hr/datoteka/393452.Gulisija_DiplRad.doc, pristupano: srpanj 2019.)

- Krajnović, A., Nekić, N., Bosna, J., (2016.), Utjecaj niskotarifnih zrakoplovnih kompanija na gospodarstvo s posebnim osvrtom na turizam, Oeconomicus, Vol.1 No.1

(članak dostupan na:

https://www.researchgate.net/publication/299489289_Utjecaj_niskotarifnih_zrakoplovnih_kompanija_na_gospodarstvo_s_posebnim_osvrtom_na_turizam The Impact of Low-Cost Airlines on Economy with Special Emphasize on Tourism,

pristupano: kolovoz 2019.)

- Lilienthal-museum.de

(<http://www.lilienthal-museum.de/olma/ehome.htm>, pristupano svibanj 2019.)

- Lufthansa.com

(<https://www.lufthansa.com/de/en/lufthansa-group-star-alliance-and-partner-airlines>,

pristupano: srpanj 2019.)

- Mc-faustvrancic.com

(<http://www.mc-faustvrancic.com/Faust-Vrancic/>, pristupano: svibanj 2019.)

- Mint.gov.hr

(https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190405mint_20_22.pdf,

pristupano: kolovoz 2019.)

- Mmpi.gov.hr

(<https://mmpi.gov.hr/djelokrug-9/9>, pristupano: lipanj 2019.)

- Mrnjavac, E. (2006.), Promet u turizmu, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija
- Norwegian.com

(<https://www.norwegian.com/en/about/company/investor-relations/>, pristupano: lipanj 2019.)

- Osijek-airport.hr

(<http://www.osijek-airport.hr/red-letenja/>, pristupano: srpanj 2019.)

- Peović, T., Vince, D. i Štimac, I. (2012.) Razina prilagodbe zračnog prometa Republike Hrvatske trendovima i poslovnom okruženju Europskoga zračnog prometa,

(dostupno na:

http://bib.irb.hr/datoteka/577693.HAZUskup2012_PeovicVinceStimac.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

- Poslovni.hr

(<http://www.poslovni.hr/hrvatska/zracna-veza-pula-london-tri-puta-tjedno-18533>, pristupano: srpanj 2019.)

- Prebežac, D., Poslovna strategija zrakoplovnih kompanija, Golden Marketing (1998.), Zagreb
- Prebežac, D. i Jurčević, M., Promet u funkciji poticanja turizma Republike Hrvatske, Acta Turistica Vol.13, No.1 (2001.) str. 80-105

(članak dostupan na:

https://www.jstor.org/stable/23234071?seq=1#page_scan_tab_contents, pristupano: srpanj 2019.)

- Psa-history.org .

(<http://www.psa-history.org/>, pristupano: lipanj 2019.)

- Prometna-zona.com

(<https://www.prometna-zona.com/zracni-promet/>, pristupano: travanj 2019.)

- Radačić, Ž., Suić, I., Škurla Babić, R. (2006.), Osnove tehnologije zračnog prometa, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti
- Ri.voegol.com
- (http://ri.voegol.com.br/default_en.asp?idioma=1&conta=44,
http://ri.voegol.com.br/conteudo_en.asp?tipo=54312&id=0&idioma=1&conta=44&submenu=&img=&ano=2016, pristupano: lipanj 2019.)
- Ribeiro de Almeida, Claudia, Low – cost airlines, airports and tourism. The case of Faro airports, Conference paper (08/2011.),

(članak dostupan na:

https://www.researchgate.net/publication/236334580_LOW_COST_AIRLINES_AIRPORTS_AND_TOURISM_THE_CASE_OF_FARO_AIRPORT, pristupano: srpanj 2019.)

- Rijeka-airport.hr

(<http://rijeka-airport.hr/hr/zracna-luka-rijeka>, pristupano: srpanj 2019.)

- Ryanair.com

(<https://www.ryanair.com/gb/en/useful-info/about-ryanair/about-us>, pristupano: srpanj 2019.)

- Seebiz.eu

(<http://www.seebiz.eu/zracna-luka-pula-ocekuj-rast-prometa-od-15/ar-192615/>, pristupano: srpanj 2019.)

- Split-airport.hr

(http://www.split-airport.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=175&Itemid=166&lang=hr, pristupano: srpanj 2019.)

- Struna.ihjj.hr

(<http://struna.ihjj.hr/naziv/niskotarifni-zracni-prijevoznik/306/>, pristupano: kolovoz 2019.)

- Swamedia.com

(<https://www.swamedia.com/?int=GFOOTER-ABOUT-PRESS>, pristupano: lipanj 2019.)

- Quantas.com

(www.quantas.com/travel/airlines/history/global/en, pristupano: srpanj 2019.)

- Tehnika.lzmk.hr

(<http://tehnika.lzmk.hr/zracni-promet/>, pristupano: travanj 2019.)

- Trade-air.com

(<http://www.trade-air.com/>, pristupano: srpanj 2019.)

- Vlada.gov.hr

(https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/MMPI%202017-2030%20STRAT%20PROM%20RZV%20RH%2025-8_17.pdf, pristupano: kolovoz 2019.)

- Vuković, I. (2006.g.) „Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj Uniji i implikacije na Hrvatsku“, Tourism and hospitality management in Opatija, University of Rijeka, str. 35-55,

(dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/61770>, pristupano: srpanj 2019.)

- Westjet.com

(<https://www.westjet.com/assets/wj-web/documents/en/investorMedia/WestJet-2018-Annual-Report.pdf>,<https://www.westjet.com/en-ca/about-us/investor-relations/financial-reports>, pristupano lipanj 2019.)

- Wizzair.com

(<https://wizzair.com/en-gb/information-and-services/investor-relations/investors/annual-reports>, pristupano lipanj 2019.)

- Zadar-airport.hr

(<https://www.zadar-airport.hr/>, pristupano: srpanj 2019.)

- Zagreb-airport.hr

(<http://www.zagreb-airport.hr/poslovni/o-nama/kljucni-podaci-zanimljivosti/227>,
<http://www.zagreb-airport.hr/putnici/informacije-o-letovima/red-letenja/54>, pristupano:
srpanj 2019.)

- Zakon.hr

(<https://www.zakon.hr/z/1505/Zakon-o-obveznim-i-stvarnopravnim-odnosima-u-zra%C4%8Dnom-prometu->,

<https://www.zakon.hr/z/439/Zakon-o-zra%C4%8Dnim-lukama>,

<https://www.zakon.hr/z/177/Zakon-o-zra%C4%8Dnom-prometu>, pristupano: lipanj
2019.)

POPIS SLIKA

Slika br. 1 Karta odredišta Zračne luke Pula

str. 20

POPIS TABLICA

Tabela br. 1	Lista 25 najvećih niskotarifnih zračnih prijevoznika prema broju prevezenih putnika, u razdoblju od 2010. do 2016. godine	str. 10 - 11
Tabela br. 2	Promet u zračnim lukama u Hrvatskoj u periodu od 2010. do 2018. godine	str. 15
Tabela br. 3	Broj putnika u 2017. i 2018. godini s prikazom postotnog povećanja	str. 17
Tabela br. 4	Promet putnika Zračne luke Pula u razdoblju od 2014. do 2019. godine po mjesecima	str. 21
Tabela br. 5	Zastupljenost zračnih prijevoznika u zračnim lukama u Hrvatskoj	str. 22 - 24
Tabela br. 6	Niskotarifni zračni prijevoznici u Hrvatskoj	str. 26

POPIS GRAFIKONA

Grafikon br. 1	Pregled IFR prometa po godinama u razdoblju od 2006. do 2015. godine	str. 14
Grafikon br. 2	Ukupni IFR promet po godinama u razdoblju od 2006. do 2015. godine	str. 14
Grafikon br. 3	Stope rasta turističkog prometa (dolasci) i prometa zračnih luka (putnici) u razdoblju od 2011. do 2017. godine	str. 16
Grafikon br. 4	Broj putnika u 2017. i 2018. godini po mjesecima	str. 18

SAŽETAK

Cilj rada je analizirati niskotarifne zračne prijevoznike u Hrvatskoj te njihov utjecaj na razvoj turizma. Povezanost turizma i zračnog prometa je iznimno velik. Od početaka njegova razvoja do danas zračni je promet u Hrvatskoj od velikog značaja posebice za putnike kojima je Hrvatska cestovno previše udaljena destinacija. Niskotarifni zračni prijevoznici razvili su se liberalizacijom zračnog prometa a koncept rada kakav je danas poznat razvio se 70-ih godina 20. stoljeća. U svijetu je niskotarifnim zračnim prijevozom u 2018. godini prevezeno 1,3 milijardu putnika odnosno 30,23% od ukupnog broja putnika u zračnom prometu, što je za 11,4% više nego u 2017. godini. U Hrvatskoj trenutno posluje 31 niskotarifni zračni prijevoznik u osam od ukupno devet zračnih luka, iako je zbog razlike u klasifikaciji teško odrediti koji je zračni prijevoznik niskotarifni prijevoznik a koji to nije. Zbog sve većeg broja niskotarifnih zračnih prijevoznika i sve veće konkurentnosti neki su niskotarifni zračni prijevoznici modificirali svoje poslovanje kako bi bili prepoznati na tržištu. Na prostoru Republike Hrvatske niskotarifni zračni prijevoz koriste u najvećoj mjeri turisti, a povećanje broja zračnih ruta, nastalih kao pozitivna posljedica djelovanja niskotarifnih zračnih prijevoznika, označila je suvremenu prekretnicu u razvoju turizma.

Ključne riječi: niskotarifni zračni prijevoznici, Hrvatska, razvoj

SUMMARY

The aim of this paper is to analyze low-cost air carriers in Croatia and their impact on tourism development. The connection between tourism and transport is extremely large. From the beginning of its development to the present day, air traffic in Croatia is of great importance especially for travelers to whom Croatia is too far as a destination by road. Low-cost air carriers have evolved with the liberalization of air travel, and the concept of operation as it is known today evolved in the 1970s. In the world, low-cost air transport in 2018 carried 1.3 billion passengers, or 30.23% of the total number of passengers in air transport, which is 11.4% more than in 2017. There are currently 31 low cost air carriers operating in eight out of nine airports in Croatia, although due to differences in classification, it is difficult to determine which air carrier is a low-cost carrier and which is not. Due to the increasing number of low-cost carriers and increasing competitiveness, some low-cost carriers have modified their operations to be recognized in the market. In the Republic of Croatia, low-cost air carriers is used mostly by tourists, and the increase in the number of air routes, created as a positive consequence of the operation of low-cost air carriers, marked a modern turning point in tourism development.

Key words: low-cost air carriers, Croatia, development